

9 (9).

SEDRAK ABRAHAM HARUTYUNYAN'IN ANLATTIKLARI
(1904, MUŞ, ARINCKUS K. DOĞUMLU)

1904'te Muş'un Ağcavaz bölgesi Arınckus Köyü'nde doğdum. 1915 yılına kadar huzur içinde yaşadık.

Ben 11 yaşına gelene kadar sülalemizde hiçkimse ölmemişti; ama Türk hepsini de katletti.

1908'de Türk Hükümeti Hürriyet'i ilan etti; yani özgürlük verdi. Bizim tarafımızda 40 tane Ermeni köyü vardı. Süphan Dağı bizim bölgemizdeydi; yamaçları Van Gölü'nün kuzey kıyılarından geliyordu. Bütün o bölge tamamen Ermenilerindi; ne Türk, ne de Kürt yoktu. Sadece şehirde görev yapan zabıtlar Türktü.

Süphan Dağı'ndan bir nehir iniyor, 25 değirmeni döndürüyordu. Ne kadar buğday öğüttüklerini biliyor musun? Deri hastalıklarına tutulduğumuzda, Van Gölü'ne girip yıkıyor ve iyileşiyorduk. Yeni Yıl ve Paskalya'da ringa balığı yiyorduk; içinde de kılıçığı olmuyordu.

Akşam güneş batarken koyun ovadan geldi. Annem, amcamın karısı koyunu sağıyorlardı; ben ve babam sopayla koyunu yönetiyorduk.

Birden köyün batı tarafından, Muş Bitlis tarafından, bir ses geldi: "Kaçın! Köyde katliam oldu..."

Analar çocuklarını unuttu. Kimin ne taraf kaçtığı belli değildi. Köy karıştı; kim nereye kaçabildiyse kaçtı.

Evimizin çocuğu bendim. Babam dedi ki: "Seni kurtarayım da, geri kalanları ne yapayım?" Kendisi kaçtı. Ben, yukarı tırmanıp bakayım dedim. Atlıların ellerinde tüfeklerle geldiklerini gördüm. Babam ve amcam kaçtılar; bir eve girip saklandılar. Ben şaşırıp kaldım. Saçlarım uzundu. Beni kız gibi giydirmişlerdi. Amcam, zengin Peto'nun 700 koyunu vardı; 98 yaşındaydı. Kendisi ve çobanı Melo geliyorlardı; her ikisini de vurdular. Bir de baktım ki, sağ taraftan birisi beni kucakladı. Baktım, ekmek verdiğimiz Kürdün karısıymış. Görünüşe göre atların ayakları altında ezilecektim ve beni o kadın kurtardı; beni anamın yanına götürdü ve ona şöyle dedi: "Sare, çocuğu kucaklayayım ki, öldürmesinler, Kürt çocuğu zannetsinler."

Atlılar geldiğinde, o Kürt kadın onlara dedi ki: "Geldiler herkesi öldürdüler; kimse kalmadı."

Atlılar ona inanıp, çekip gittiler.

O kadın beni evine götürdü. Bütün sülalenin çocukları orda saklanmıştı. O Kürdün evinde adı Harutyun olan, amcamın boylu boslu oğlu da vardı.

Karanlık bastı. Kürdün karısı "Şimdi gelip, bu kızları alıp götürmeye kalkarlarsa ne

yapabilirim? Kalkıp köy muhtarının evine gidin."

Muhtarın evine gitmek için dışarı çıkar çıkmaz, askerler gelip amcamın oğlunu öldürmek istediler. O vurunca, askerlerin üçü de yere düştü. Onların silahlarını alıp onları öldüreceğine, kaçıp gitti. Ben ve üç çocuk birbirimizin ellerinden tutarak köyün içinde yürüdük. Kamçıyla vurup öldürüyorlardı. Muhtarın evinin yakınında sekiz kişinin öldürülmüş olduğunu gördüm; işkence ederek öldürmüşlerdi: birinin kolunu kesmiş, bir diğerinin ise kafasına vurmuşlardı. Birkaç gün muhtarın evinde kaldık. Bir gün annem evimize gitti; ekmek kırıntıları görmüş; getirdi yedik. Altı çocuk var bir de ben, yedi. Açız. Bir de annem gitti baktı ki, hiçbir şey bırakmamışlar. Ambarın içindeki unu da yere dökmüşler. Annem o toprakla karışık unu, yufka hazırlamak ve bize yedirmek için getirdi. Yonca da yediğimiz oldu.

Birden babam gelip bizi buldu. Türk askeri babamın gidiş-gelişlerini görüp ses çıkarmadı. Sonra anneme dedi ki: "Ben Abre'nin geldiğini de gördüm, gittiğini de; ama ben evinizde ekmeğinizi yedim; vuramadım; başımı çevirip, görmezden geldim.

1915'te Ruslar gelmeye başlamışlardı bile. Kürtler Bitlis istikametine, batıya kaçıyordu. Ama halkın arasına karışıp yağmaya başladılar; hatta insanların üzerindeki elbiselerini bile çıkarıp götürüyorlardı. Osmanlı askerleri gelip Kürtleri sürdüler.

Biz Karakeşiş köyüne gitmeyi düşündük; orda daha güvende olacağımızı düşündük; zira yollardan uzaktı. Doğuya doğru gidiyorduk. Kürtler üzerimize ateş etmeye başladılar. Bir genç kadın ikiz doğurdu. Bebeklerini toprağın üstünde bırakıp kaçtı.

Karakeşiş Köyü'ne vardık. Orda da güzel kızları kaçııyorlardı. Üçü erkek, ikisi kız beş çocuğumuz, Samson, Yenok, Surem, Azniv, Haykanuş açlıktan bir gün içerisinde öldüler. Annem askerin yanına giderek ondan çocuklarını gömme izni vermesini rica etti. Ama o: "Mezar kazmak mümkün değil" dedi. Mecburen ellerimizle toprağı kazdık; beşini de içinde doldurduk.

Günün birinde de baktık ki; etrafta asker yok; borazan çalan asker köyümüzden bir kızını kendine karı olarak almıştı. Köyümüzden yedi kız götürmüşlerdi. Annem amcamın kızını da samanın altında saklıyordu; kimse farkına varmasın diye gece üstüne yatıyordu.

Ben sadece bizim köyde yapılan katliamı görmedim, bütün köylerimizin panik içinde kaçışını da gördüm. Cesetler hasır gibi yere serilmişti. Sonra, kolera salgını olmasın diye hepsini de denize attılar.

Bir de baktık ki, deniz tarafından bir adam geliyor. O şöyle dedi:

- Rus ordusu Süphan Dağı'nın arkasından, Malazgirt'ten gelip Bitlis'i aldı; denizin güney kıyısından da Andranik ve Rus ordusu Van'ı alıp Diyarbakır yakınlarına vardılar bile.

Hain bir Ermeni vardı; Türkleşmişti. Gidip erkeklerin tünelde saklandığını ihbar etmişti. Türk askerleri o hain Ermeniye yer göstermesi için götürmüşlerdi. Meğer, Aram Manukyan* Paşa

gece vakti gelip hepsini götürmüş. O hain Ermeniye Karakeşiş Köyü'ne getirdiler, ayakta durdurup ona devamlı ateş ettiler. Annem sordu: "Niye vurdunuz?"

- Bu sizin milletten ve size ihanet etti; ölmesi daha iyi; ölsün.

Kayıklar getirtip bizi götürdüler. Bitlisli, Sasunlu, Bağışli bütün Ermenileri Van'a götürdüler.

Yaralı olan babam Rus doktoruna gitti; ama aynı gün vefat etti.

Biz 18 kişiydik; ama bizim 150 kişilik büyük ailemizden sadece ben ve amcamın oğlu Tatos kurtulmayı başardık.

Rus birden: "Ben geri çekiliyorum, Rus Ermenistanı'na gidin" diye emir verdi. Oltu'ya kadar Rus toprağıydı. Yolda Rus ordusu bize sahip çıkıp bizi Iğdır'a kadar getirdi. Rus bize yardım etmeye başladı. Un torbaları ot yığınları gibi üst üste yığılmışlardı.

Geldik. Ben öksüzdüm; Amerikan öksüzler yurduna gittim. Tatos ise Eçmiadzin'e gitti.

1920'de Serob Demirciyan, Nayiri Zaryan ve başka birçok insan öksüzler yurdunda idiler. Çarents hocamızdı. Zayıf nahif öksüz bir çocuktı; ama okuryardı.

Öksüzler yurdundaki çocukları, Amerika'ya götürmek üzere Yerevan'a getirdiler. Bir kısmını götürdüler; bizi de götüreceklerdi; ama başaramadılar. Türkler, Ermenistan Daşnak Hükümeti'nden Khadisyan'la rezil bir anlaşma imzaladılar. Culfa-Karakilise hattı Türklere verildi.

29 Kasım 1920 günü onbirinci ordu Sargis Kasyan'la** birlikte İcevan'a giriş yaptı ve Lenin'e şu şekilde telgraf çekti: "Gözün aydın, Ermenistan'da Sovyet iktidarı kuruldu."

O şekilde yıllar geçti. Ben büyüdüm; Sovyet ordusuna gönüllü yazıldım. Albay beni çağırıldı: "Oğlum orduya yazılmak istiyorsun; ama yaşın küçük" dedi.

Ben de dedim ki: "Ben öksüz bir çocuğum; gitmek istiyorum; evim yok."

Bagrat Avagyan'ın komutanı olduğu İkinci Ermeni tümenine gittim. Ermeni tümeninin komutanı ise Melik-Şahnazarov'du. Birinci alay Yerevan'daydı. Bağramyan alay komutanıydı.

Ordudan Yerevan'daki milis okuluna gittim. Meğri'ye tayin ettiler. Dört yıl milis başkan yardımcısı oldum. 1935 yılından sonra Tiflis'te öğrenim gördüm. Sonra ailemi Tiflis'e götürdüm; orda öğrenim gördüm; okulu bitirdim. Yerevan'a geldik.

Kırk kursiyer arasından beni Ermenistan demiryolları müdürü yaptılar. O zamanlar demiryolu hattı Gürcistan'a aitti.

1941'de İkinci Dünya Savaşı başladı. Moskova'dan yazılı geçiş izni geldi. Beni cepheden

çektiler.

1945'te duyduk ki, Almanya teslim olmuş.

Savaş sırasında cephe gerisinde gösterdiğim iyi hizmet nedeniyle Kızıl Yıldız, Kızıl Bayrak ve Lenin madalyalarıyla taltif edildim. Yirmi tane madalya sahibiyim.

* Aram Manukyan (Aram Paşa) (1879, Zeyva - 1919, Yerevan) : Devlet ve toplum adamı. 1915 yılında Van muharebesini organize edip yönetmiştir. Van muharebesinin zaferle sona ermesinden sonra (70 gün boyunca) Van Vilayeti'ni yönetmiştir.

** Sargis Kasyan (1876, Şuşi -1937) : Ermeni politikacı ve devlet adamı. 1920'de onun imzasıyla Ermenistan'da Sovyet iktidarının kurulduğuna dair bir bildiri yayımlanmıştır.